

Meg aztán ki is volt ez az istenadta?
 Egy szegény fickó, mint jómagam.
 Két megvásároltatok néhány krajcárral,
 hogy jópénzért
 mutogathassátok nekünk
 egy aranyozott vas-kalitkában!
 Akkor hát mit érdekel engem,
 hogy ki váltott meg benneteket,
 ha én itt étlén gebedek?

„A krízis“ mondjátok és ezzel vége.
 Én nem tudom mi az,
 én nem tudom mi az,
 csak azt tudom, hogy karjaim,
 melyek izmosok voltak — most semmire sem jók;
 hej, piszkos banda! a mi munkánkból éltek...
 Én bizony megmondom,
 én bizony megmondom,
 az ember megvadul!
 s vagy megváltozik mindez, egy szép reggel, —
 vagy nem felelünk semmiért...

Lehet, hogy aztán rossz sorunk
 megint csak nyakunkon marad;
 azonban a nagy zrí alatt,
 lesz néhány zsirosabb falat:
 lehet lesz csórni a kirakatokból vígan.
 Elrámolunk mindent, amit lehet
 az összes kölykeiteket és minden pereputytok
 A zagyvalékokból majd
 teli tálakat, majd teli tálakat
 rakunk húshagyókeddre,
 hadd legyen minden társunknak jókedve...
 Hej! lallala! Hej! lallala!
 hogy mulatunk majd akkorra!
 Az sem baj ha otthagyjuk a fejünket.

A KÖZÉPOSZTÁLYKUTATÁS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMPONTJAI

Irta: JÓCSIK LAJOS (Érsekújvár)

A középosztály kérdése kétféleképp' tehető szociológiai vizsgálat tárgyává. Foglalkozni lehet a középosztály kérdésével általánosságban, szorosan vett társadalmi alakulásoktól mentesen, általában a polgári társadalmi fejlődés szempontjából és fel lehet vetni ezt a kérdést különleges társadalmi alakulatokra vonatkozóan. A középosztály kérdésének teljes megértésénél mind a kétfajta kérdésfeltevés határozott jelentőséggel bír. Ha a kérdést általános vonatkozásaiban vizsgáljuk meg, akkor a hozzátartozó fogalmakat tisztázzuk tulajdonképpen. A legfontosabb mozzanat itt a következő kérdések eldöntése: 1. hogyan helyezkedik el a középosztály a polgári társadalom osztályai között; 2. milyen társadalmi funkciókat teljesít; 3. milyen a középosztály mozgása a mai társadalom fejlődésének menetében?

A középosztály a polgári társadalom két alapvető osztálya, vagyis a polgárság és munkásság között helyezkedik el a társadalom szerkezetében. Ebben az elhelyezkedésben a középosztályt az átmeneti rétegektől kell elválasztanunk, nem csak azért, mert a középosztály és az átmeneti rétegek egymástól különböző társadalmi alakulások, de azért is, mert a fogalmaikat gyakran összevonják s felcserélik abból kifolyóan, hogy az átmeneti rétegek is ép' úgy mint a középosztály a munkásság és a polgárság között foglalnak helyet. Az átmeneti rétegek olyan társadalmi rétegződésekből tevődnek össze, amelyek az előző, tehát a feudális társadalmi alakulat maradványai s amelyekből a polgári társadalmi fejlődés kapcsán olyan rétegek keletkeznek, amelyek érdekei ellentétesek a termelésben. A parasztság és kézműves iparosság tartozik ide. Valóban belőlük — mintha társadalmi vizválasztó lennének — egyrészt a munkásság, másrészt a polgárság felé vivő utak nyílnak, egyrészt a „felemelkedés“, másrészt a „deklaszálódás“ jegyében. Vagy mint Uljánov írja az alkotmányos illuziókról szóló könyvében: „A kispolgárság gazdasági helyzete s életfeltételei olyanok, hogy feltétlenül csalódnia kell, amint akarva nem akarva, hol a polgárság felé, hol pedig a munkásság felé sodródik. Önálló út nála gazdaságilag lehetetlen.“ Mielőtt arra a kérdésre való feleletünkben, hogy milyen társadalmi funkciókat teljesít a középosztály, megadnók a közte és az átmeneti rétegek közötti különbséget, utalnunk kell arra a kapcsolatra, amely a középosztály és az átmeneti rétegek között áll fenn, ami abban nyilvánul, hogy az átmeneti rétegek a felemelkedésük során középosztályá alakulhatnak át. El folytatni konkrétan az átmeneti rétegek fiatal évjáratainak a szellemi foglalkozásokra való igyekeztetésében nyilvánul meg. Azonban ideológiai kapcsolat is keletkezhetik a középosztály és az átmeneti rétegek között olyan formán, hogy a középosztály az önmagukban erőtlenn átmeneti rétegeknek ismereteket, szervezethez s programot közvetíthet. De itt már közel értünk a középosztály társadalmi funkciójának a meghatározásához. Ez a funkció abban foglalható össze, hogy a középosztály organizálja meg a polgári társadalom ideológiai és szervezeti kereteit. Ebben a társadalmat és termelést szervező minőségében a középosztály a polgársággal függő helyzetbe kerül, mert a polgárság ugyanúgy köti le az értelmiség munkaejét, mint a munkásságát. A középosztály társadalmat s termelést szervező funkciójában kétféle mozzanat különböztethető meg: egy szellemi, ideológiai (írók, művészek, tanárok, stb.) és egy bürokratikus szerep (hivatalnokok) s ennek megfelelően a középosztály önmagán belül két szűkebb kategóriára oszlik fel. Ez a szétválasztás speciális esetekben nyerhet fontosságot.

Ha arra a kérdésre felelünk, hogy milyen a középosztály mozgása a társadalom mai fejlődési menetében, akkor azt kell megvizsgálni, hogy miképpen alakulnak a középosztálynak egyrészt a polgársághoz, másrészt a munkássághoz való viszonylatai. I. Ponican, a DAV című szlovák folyóirat szerkesztője a kérdéstről rendezett ankét kapcsán a következőket mondotta: „A krízisbe jutott kapitalizmus idejében az intelligencia helyzete már a proletariátus helyzetéhez hasonlatos. A gyárak leállításával, a kereskedelmi társulatok, s bankok bukásával az intelligencia körébe is betör a munkanélküliség. Állásukat veszítik mérnökök és magánhivatalnokok. A racionalizálás az intelligencia újabb tömegeit zárta ki a termelő folyamatból. Az emberi munkaerő helyett a gép működik. A pénzügyi válság, a haszon csökkenése magával hozta úgy a magán- mint a közhivatalnokok fizetésének leszállítását, sőt a szabadfoglalkozások jövedelmét is csök-

kentette. A szabadpályákon lévők a gazdasági romlás folytán átváltoznak egyszerű alkalmazottakká (a betegsegélyző orvosai, a bankok ügyvédjei). Minden téren megindul az intelligencia deklasszálódása. A szellemi dolgozónak a létfenntartás érdekében olyan munkához kell folyamodnia, amely nincs összhangban többé az ő szakműveltségével. Megtörténik, hogy a diplomás mérnök kereskedelmi utazóvá válik, csak hogy mindennapi kenyerét megkereshesse.

A társadalmi fejlődés mai fokán a polgári ideológia krízise létalapjaiban rendíti meg a középosztályt, hisz ez a réteg nagy tömegekben existenciálisan tapad a polgári felülépítményhez. Az a halhatlan tülekedés, amelyet a középosztály embere ilyenkor legprimitívebb szükségleteinek kielégítéséért folytat a társadalomból kiszorított ember állati individualizmusának a jegyében történik. Ez az állati individualizmus, a barbársághoz való visszahajlás adja alapszínét a hitleri ideológiának, amely a középosztály társadalmi válságával kapcsolatban jött létre. A társadalmat csak a szervezett erőszak abroncsai tarthatják össze és mivel a középosztály szerepe a szervezés, halhatlan tömegekben vesz részt a fasiszta erőszakszervezetek kiépítésében. Ebben a szakaszban a középosztály társadalmat szervező munkájának ideológiai része lecsökken s a bürokratikus rész nyer nagyobb fontosságot. Míg a középosztálynak a polgársághoz való viszonya az előző szakaszban szabadabb volt s túlyomóan ideológiai, most ez a viszony kemény szervezeti formákban a pretoriánzimusra emlékeztetően jut kifejezésre.

A középosztály ilyen útjában a munkássághoz való viszonyának a fejlődése is jelezve van. A középosztály deklasszálódásának elején, szóval akkor amikor a középosztály életszínvonala a munkásságé felé sodródik, könnyen levonhatja a középosztály embere azt a következtetést, hogy ideológiailag is a munkásság oldalán van a helye. Súlyos nehézségek állanak azonban e folyamat kifejlődésének útjában. Csak futtában említjük meg a következőket. A középosztálybeli rétegeknél az ideológiai kérdés és a kenyérgkérdés egybeesik, s így eredménnyel csak úgy csatlakozhatnak le, ha átalakulásuk pótolja a polgári oldalon elvesztett existenciát. Csak a szabadfoglalkozású rétegeknél csökken ez az akadály, vagy ott, ahol az intelligencia a munkásmozgalom hivatalnok-posztjait foglalja el. Nagy nehézséget okoz az említett vonatkozásban az is, hogy nincsen tisztázva az intelligencia munkássághoz való csatlakozásának szervezeti kérdése, ott és akkor, ahol és amikor még — a deklasszálódás elején — tömeges csatlakozás lehetséges. A szlovák intelligencia szervezetének (Bis-blok intelligencie slovenskej), a szlovenszói magyar szocialista intelligencia Sarló szervezetének, a Cseh Leváfrontának s a német Linksfrontnak története, a belőle vonható tanulságok nagyban hozzájárulhatnak e kérdés rendezéséhez.

Ott, ahol a középosztály rohamos deklasszálódása a munkásmozgalmat viszonylag fejletlen, felkészületlen stádiumban találja, vagy ahol a középosztály intelligencia részének a csatlakozásánál a szervezeti kérdés megoldását elhanyagolják, a középosztály fasizálódása csaknem elkerülhetetlen.

Eddig a középosztály kérdését kizárólag általános társadalmi vonatkozásaiban tekintettük át. A középosztály kérdésének ilyen áttekintése fogalmilag elvonatkoztatott, s így csak annyiban vonatkozik konkrét társadalmi körülményekben élő középosztályok problematikájára, hogy az idetartozó fogalmakat egységesíti. Ha a középosztály kérdését elvontan vizsgálunk a polgári társadalomban, elégséges lenne

fogalmi általánosságban jelezni azt, de ha serkentő módon akarjuk feltenni a középosztály kérdését, úgy hogy a szocializmus általános társadalom fejlődési prognózisát igazolja, a kérdésnek helyenként, a társadalmi szerkezetek elűtő voltából adódó mássága, speciális fordulatai ép' oly fontosak mint a fogalmi általánosítások. A középosztály problematikájának a megvizsgálásánál ez a nagyobb, aprolékosabb és nehezebb feladat, ezzel foglalkozik az a középosztály-tanulmány sorozat, mely a Korunk multévi számaiban jelent meg. Ezeknél a tanulmányoknál tehát nem csak az a fontos, hogy fogalmilag egységesek-e, de az is, hogy milyen pontosan, s milyen alaposan gyűjtik össze azokat a jelenségeket, amelyek az egyes középosztályoknak különlegesek. S ez a kérdésfelvetés éppen ezen a ponton jelent továbbfejlődést a szociológiai kérdésekről rendezett ankétokkal szemben, ahol szokás az, hogy a hozzászólások és a kritikai ellenőrzés kizárólag arra szorítkoznak, hogy elvont általánosságban helyes maradjon a kérdésfelvetések vonala. Ezek a kísérletek a legfontosabb momentumot hagyják ki: azt a serkentést, amelyet az általánosnak a konkrét viszonyokban való megmutatása jelenthet akkor, ha célunk a meggyőzés.

A BOHÉMÉLET FÉNYEI

Írta: VALLE INCLAN

„A bohémélet fényei“ című színpadi mű Max Estrella, a zseniális vak költő személyén keresztül a XIII. Alfonz korabeli spanyol intellektuális bohémvilágot viszi színpadra. Az avantgardista költők egyik parázs tüntetése alkalmával Max Estrellát a rendőrség elfogja. (A spanyol állapotokról beszámoló cikkünket l. a Világpolitikai problémák című rovatunkban.)

A belügyminisztérium előszobája. Hivatalos iratok alatt roskadozó pölcök, A fal mellett padok. Egy csupafolt terítővel letakart asztal. Pincelevegő és avasodó dohány hideg szaga. Bóbiskáló örök. A titkosrendőrség emberei: keménykalapok, sétapálcák, celluloid gallérok, feltűnő ékszerek, piperkőc alakok, kifésültek és stréberek. Egy lehetetlen öreg úr — parókában és lüszter kézelőkkel — egy fiatal, pomádés hajú piperkőc diktandója után ír, aki cigarettával a szájában parfümfelhőköt áraszt maga körül fel és alá járkálása közben. Don Séraphin ez, ahogy az alantasai hívják, vagy a szép Séraphin, ahogy általában nevezik. — Tumultus: ordítózva, fedetlen fővel, bohókásan és fantasztikusan bevonul Max Estrella. — Don Latino a kézelőjénél fogva ráncigálja, kérélekés és sóhajtozások közepette. A háttérben megosillannak az avantgardista költők pipái, nyakravalói és sörényei.

Max: Elcsiptem pár spiclit! Epp egy csapszékben dorbézoltak. Kényszerítettem őket, hogy kövessenek.

A szép Séraphin: Ez némi helyesbítésre szorul, uram.

Max: Nem erről van szó, Delegátus ur.

A szép Séraphin: ...Inspektor!

Max: Egykutya.

A szép Séraphin: Hogy hívják, önt?

Max: Nevem Maxime Estrella, Álnevem Mala Estrella. Kitüntetésem: nem vagyok az Akadémia tagja.

A szép Séraphin: Sokat megenged magának, fiatalember. Örség, mi miatt fogták le ezt az embert?

Egy ór: Nyilvános botrányokozás és lázító kijelentések miatt. Holt részeg.